
Marija Simić

Integracija stranih elemenata u lokalni kontekst: primer američkog fudbala u Kragujevcu

Rad ilustruje potencijal proizvoda da, kada izađu iz kulture u kojoj su nastali, kroz procese globalizacije, preuzmu karakteristike novog okruženja u kojem su situirani. Na primeru kluba američkog fudbala u Kragujevcu pokazano je kako kroz procese podražavanja (mimeza) i podrugojačenja (alterity), strani elementi mogu dobiti nove identitete i biti prilagođeni lokalnim kontekstima, kao i na koji način strani proizvodi utiču na zajednicu u koju su dospeli.

Uvod

Transformacija severnoameričkih proizvoda u transnacionalnu robu i njeno cirkulisanje širom sveta odvija se pod uticajem globalizacijskih procesa. Ovaj rad analizira načine na koje roba ne predstavlja samo sredstvo za prenos značenja i vrednosti zapadnih proizvođača, već i biva transformisana u sredstva za izgradnju lokalnih identiteta kroz proces kreolizacije. Termin *kreolizacija* odnosi se na procese kojima se stranoj robi pridaju nova značenja i funkcije u različitim kulturnim okvirima (MacDougal 2003).

U ovom radu su analizirani načini na koje jedan američki proizvod može biti transformisan i prilagođen lokalnom kontekstu. Rad se bavi analizom procesa konstrukcije identiteta kluba *Wild boars* i njegovim uklapanjem u lokalni socio-kulturni kontekst. Sam proces promene odnosa lokalnog stanovništva prema američkom fudbalu u Kragujevcu trajao je nešto više od četiri godine i zahtevao je brojne promene u identitetu kluba. Glavni problem za prihvatanje ovog sporta u vreme njegovog pojavljivanja bilo je njegovo američko poreklo. Zbog toga su Kragujevčani zajedno sa igračima učestvovali u stvaranju identiteta kluba koji će biti prihvatljiv za većinu i na što bolji način povezivan sa simbolima grada.

Marija Simić (1990), Kragujevac, Grada Sirena 3/15, učenica 4. razreda Medicinske škole „Sestre Ninković“ u Kragujevcu

MENTORI:
Marina Simić, ISP

Sonja Žakula, student Filozofskog fakulteta u Beogradu

Teorijski okvir

Različita istraživanja na polju materijalne kulture pokazuju da kada roba pređe u novo socio-kulturno okruženje potrošač joj može dati novo značenje. Na sličan način, američki fudbal je poprimio nova značenja ukapajući se u kragujevački lokalni kontekst.

Pre nego što krenemo na dalje objašnjenje ovog fenomena na primeru američkog fudbala u Kragujevcu, kratko ćemo se osvrnuti na probleme razumevanja globalizacije i lokalnih identiteta. Tako Dejvid Rouv (Rowe 2003) objašnjava globalizaciju kao tehnički termin kojim se opisuje dugogodišnje stvaranje ekonomskih, političkih, tehnoloških i komunikacijskih povezanosti između različitih delova sveta. Globalizacija je označena kao proces socijalno-političke transformacije koji ubrzano raste od kraja 20. veka, sistematično menjajući lokalne strukture i prakse i prilagođavajući ih globalnoj kulturi

Stiven Džekson i Dejvid Endrjuz (Jackson i Andrews 1999) objašnjavaju pojam lokalnog kao „nestalan i relativan prostor, konstituisan samo u vezi i kroz vezu sa globalnim“ (Jackson i Andrews 1999: 34). Ovo postavlja pitanja da li lokalno treba gledati kao samostalnu celinu, ili kao deo globalnog društva koje se konstituiše preuzimanjem nekih elemenata globalnog i njihovim prilagođavanjem lokalnim potrebama. Drugo pitanje je da li socio-kulturne različitosti lokalnih konteksta onemogućavaju uticaj globalnih sila i dovode do procesa heterogenizacije. O ovom problemu postoje dva različita mišljenja. Jedno je teorija *homogenizacije* koja pretpostavlja da globalizacija vodi stvaranju univerzalne kulture, dok drugo stanovište, koje zastupa teoriju *heterogenizacije* pobija takav pogled na globalizaciju, smatrajući da lokalne kulture imaju mogućnost da zadrže svoje osobenosti i u situaciji pojačanih veza sa drugim, dominantnim kulturnim modelima. Tako Dejvid Hovs (Howes) istražujući otpornost nezapadnih (i zapadnih) kultura pred globalizacijom, objašnjava da „kada bolje pogledamo značenja i načine upotrebe date specifičnim uvezenim proizvodima u specifičnim lokalnim kontekstima ili stvarnostima, videćemo da su proizvodi često transformisani, barem delimično, u skladu sa vrednostima kulture u koju su dospeli“ (navedeno prema MacDougal 2003: 260). Slično njemu, Dž. P. Mekdugal (MacDougall 2003) navodi konkretan primer globalizacije i govori o tome kako nešto što je shvaćeno kao tradicionalno američki proizvod menja svoje značenje da bi se prilagodilo lokalnom kontekstu kroz proces *kreolizacije*. Termin *kreolizacija* odnosi se na proces kojim se stranoj robi pridaju nova značenja i funkcije u različitim kulturnim okvirima. Rad ilustruje potencijal jednog proizvoda, u ovom slučaju Barbi lutke, da kada izađe iz kulture u kojoj je nastao, preuzme karakteristike novog okruženja u kojem je situiran.

Procesi kreolizacije mogu se razumeti ako se na njih primene kompleksni, i međusobno isprepletani koncepti podražavanja i podrugogačenja (*alterity*) koje je opisao Majkl Tausig (Taussig) u svojoj uticajnoj knjizi „Mimesis and alterity“ (Taussig 1993). Mimeza ili podražavanje, odnosno procesi imitacije i podrugogačenja, jesu procesi kroz koji se konstituiše „drugost“ odnosno uspostavlja razlika između *sebe i drugoga, nas i njih*. Majkl Tausig diskutuje o podražavnju koncentrišući se na model koji su koristili Volter Benjamin i Teodor Adorno (Walter Benjamin i Theodor Adorno). Po ovom modelu mimeza je ponašanje koje dozvoljava ljudima da učine sebe sličnima svom okruženju kroz asimilaciju i „glumu“. Tausig naglašava da se mimeza ne može posmatrati samo u jednom smeru, tj. da i predmet (ili subjekt) oponašanja u jednom trenutku počinje da se menja i da se prilagođava sredini u koju je dospao. Na taj način vrši se podražavanje u oba smera.

Ovaj proces je možda najbolje prikazao Žan Ruš (Jean Rouch) u filmu *Mad masters (Les Maitres Fous)* koji pokazuje život ljudi u Akri, prestonici britanske kolonije Zlatna obala (*Gold coast*, današnji Niger), sa posebnim naglaskom na ritual hauka kojim stanovnici kolonije oponašaju bele ljude. Oponašanje belaca u ovom ritualu nije precizna imitacija, već je pre apsurdna i nasilna parodija kroz koju su ljudi sa Zlatne obale prisvojili ponašanje belih ljudi. Kroz podražavanje i podrugogačenje oni pokazuju kako su shvataili ponašanje kolonizatora (belih ljudi) i kako je kolonizacija uticala na njihovu kulturu (Henley 2006).

Zaključci do kojih su došli ovi autori mogu se primeniti i na adaptaciju američkog fudbala u Kragujevcu. Proces transformacije i prilagođavanja predmeta koji su opisali ovi autori, može se povezati sa procesom stvaranja identiteta kluba *Wild Boars* i njegovim prilagođavanjem lokalnom kragujevačkom kontekstu. Proces globalizacije koji je bio uzrok pojave američkog fudbala u Kragujevcu dovodi u pitanje homogenizaciju kulture: da li se širenjem stranih elemenata menjaju lokalne sredine ili su one u stanju da se odupru tom procesu?

Grada

Pod uticajem NFL (National Football League) prenosa na Trećem kanalu Radio televizije Srbije, koji su počeli 2001. godine, vrlo brzo došlo je do formiranja klubova američkog fudbala u Srbiji. Prvi osnovan tim su Legionari iz Sremske Mitrovice (zvanično ime *Sirmium Legionaries*).

Po osnivanju Saveza Američkog Fudbala Srbije (SAFS), prva organizovana Liga odigrana je u toku 2004. godine. Početkom maja 2006. godine odigrana je prva utakmica SELAF-a (Southeastern European League of American Football). Američki fudbal u Srbiji znatno je napredovao i

razvio se u poslednje tri godine. U Srbiji 2008. godine, u različitim gradovima, registrovana su 22 kluba.

Prvi koraci koji su vodili ka osnivanju kluba *Wild Boars* iz Kragujevca načinjeni su 2002. godine, otprilike u isto vreme kada je počeo prenos NFL-a na Trećem kanalu RTS-a. Nekoliko ljudi koji su poznavali osnovna pravila ovog sporta okupljali su se i pokušavali da nauče nešto više. Uskoro im se pridružilo još ljudi pa su počele prve „utakmice“ između ekipa dva gradska naselja. Doneta je odluka o osnivanju kluba *Wild boars* (Divlji veprovi). Naziv kluba je lako određen, zato što je vepar već bio prihvaćen kao simbol grada i deo je gradskog grba. Pravila igre su preneti iz Amerike, koliko je to moguće, zato što još uvek ne postoje igrači i sudije koji znaju apsolutno sva pravila. Da bi se ovaj problem rešio česti su seminari za igrače, trenere i sudije. Osim same igre, iz američkog načina igranja preuzeti su i još neki propratni elementi kao što su navijačice, ista odeća za sudije, slični dresovi i načini na koje se prave simboli kluba. Koliko je američki fudbal postao svakodnevnica Kragujevčana pokazuje i činjenica da je Kragujevac jedini grad u Srbiji u kojem se svake godine održava srednjoškolski turnir u fleg fudbalu (verzija američkog fudbala bez opreme) u kojem učestvuju sve škole.

Osnovni metod pri prikupljanju građe u ovom radu bili su direktni razgovori sa igračima i navijačima kluba i posmatranje sa učestvovanjem, tj. prisustvovanje na utakmicama i ostalim događajima koji se tiču kluba *Wild Boars*. Urađeno je više intervjuova sa igračima kluba, od kojih su neki i igrači reprezentacije Srbije. Igrači su odgovarali na pitanja koja su se odnosila na nastanak kluba u Kragujevcu, odnos navijača prema klubu, kao i odnos vlasti grada Kragujevca.

Većina igrača je u intervjuima kao osnovni razlog za početak treniranja navodila radoznalost i potrebu da se po nečemu razlikuju od drugih. Interesovanje za ovaj sport kod njih je počelo nakon prenosa utakmica NFL na Trećem kanalu. Najzastupljenije mišljenje je da su se razlozi za učlanjenje u klub vremenom znatno promenili i da je osnovni uzrok sada popularnost kluba i želja dečaka da se priključe tom uspešnom kolektivu. Odgovori koji su se odnosili na stav ljudi prema klubu znatno su se razlikovali u odnosu na dužinu igračkog staža u klubu. Igrači koji su u klubu od početka naveli su primere svojih loših iskustava, dok su igrači koji su u klub došli u poslednje dve godine naglašavali da su nailazili samo na pozitivna mišljenja. Igrači su najčešće pokušavali da izbegnu odgovore na pitanja o Americi ili su odgovarali da nemaju stav o tome. Ova pitanja su imala za cilj da pokažu da li je dobro mišljenje o zemlji iz koje sport potiče bitno za njegovo prihvatanje. Oni koji su odgovorili imali su izrazito loše mišljenje o američkoj politici i kulturi, ali su naglašavali da je to nevažno za bavljenje američkim fudbalom. U intervjuima je uočeno da su

igrači posebno naglašavali vezu između američkog fudbala i osobina koje oni vezuju za „Balkance“: grubost, hrabrost, istrajnost, i tako pokazivali da oni ne smatraju da je bavljenje američkim fudbalom neobično za Srbe. Po njihovom mišljenju, „Srbi u sebi imaju neverovatnu energiju koju negde moraju da potroše“. Takođe, inat, upornost i hrabrost su po njima važne osobine Srba koje su korisne u bavljenju ovim sportom. Na taj način oni narativno umanjuju vezanost ovog sporta za Ameriku i Amerikance, ističući njegovu srodnost sa uobičajenim shvatanjem „srpskih osobina“.

Igrači su posebnu pažnju posvećivali priči o poboljšanju odnosa lokalne vlasti i lokalnih medija prema klubu. Većina ispitanika navela je da su glavni uzroci za popularnost kluba osvajanje šampionskih titula i odnos koji su igrači stvorili sa svojim fanovima. Postoji veliki broj onih koji su imali jako negativno mišljenje o klubu na početku, a sada su njegovi verni navijači. Ovo su obično ljudi koji nisu podržavali širenje američke kulture, ali su se vremenom privikli na *Wild Boars*. Mišljenje ovih ljudi o Americi i američkim proizvodima se nije promenilo, ali su počeli da posmatraju klub *Wild Boars* kao sastavni i neophodni deo kragujevačke kulture.

Za većinu Kragujevčana prve asocijacije na klub *Wild Boars* su: Kragujevac, pobeda, krug, navijačice i kafana „Balkan“. Kragujevac je logična asocijacija, a pobeda je nešto što se od jednog takvog kluba očekuje. „Krug“ predstavlja slavlje na terenu nakon svake pobede i omiljena je stvar svim navijačima. To je okupljanje svih igrača na sredini terena i tom prilikom najbolji igrač na utakmici ima čast da nosi zastavu kluba. U „krug“ su često uključeni i najverniji navijači. Navijačice su jedinstvene za ovaj klub u Kragujevcu, jer jedino Veprovi imaju stalnu podršku navijačica na utakmicama.

Mišljenja Kragujevčana o američkom fudbalu znatno variraju u zavisnosti od političke situacije u zemlji i uspeha kluba. Za vreme krize oko proglašenja nezavisnosti Kosova često su se mogli čuti negativni komentari na račun kluba *Wild Boars*. Takođe, na samom početku rada kluba, često je bilo prebacivanja članovima kluba da su izdajnici i da ne poštuju srpsku tradiciju i istoriju. Odnos sa navijačima fudbalskih klubova bio je jako loš prve dve godine pa su se dešavali i napadi na igrače *Wild Boarsa*. U poslednje tri godine odnosi sa svim ostalim navijačkim grupama su se značajno popravili i česta je njihova podrška na važnim utakmicama kluba *Wild Boars*.

Na utakmicama sam beležila navijačke reakcije na strane igrače i odnos navijača prema igračima domaćeg kluba. Tako su Kragujevčani na finalnoj utakmici 2008. godine skandirali „Stene Srbije“, jedinom igraču kluba *Wild Boars* američkog porekla. Na istoj utakmici, kragujevački navijači skandirali si i brojne uvrede na račun američkih igrača iz suprotnog tima koje su bile zasnovane na nacionalnoj i rasnoj osnovi. Iz razgovora

sa njima saznala sam da je razlog tome činjenica da oni zapravo ne vole Amerikance, ali da „svakog člana *Wild Boarsa* smatraju Kragujevcinim i Srbinom“. Zanimljivo je da je u intervjuima veliki broj ispitanika priznao da nije siguran da bi na isti način prihvatili Afroamerikanca. Razlog tome je što nikada ne bi mogli da zamisle da „neki 'crnac' bude srpske nacionalnosti“.

Analiza

Pojava američkog fudbala u Kragujevcu kao posledica globalizacije, i njegovo dobro uklapanje u lokalni kontekst dovodi u pitanje tezu o homogenizaciji kultura koja pretpostavlja da globalizacijski procesi dovode do stvaranja univerzalne kulture. Činjenica da je američki fudbal pretrpeo izvesne promene pre uklapanja u kragujevački lokalni kontekst govori o specifičnosti lokalnih konteksta, koje sprečavaju potpuni uticaj globalizacijskih procesa. Tako zaključujemo da globalizacija ne dovodi do potpune homogenizacije. Razlog ovome je što strani elementi kada pređu u drugo okruženje bivaju značajno izmenjeni i prilagođeni situaciji u koju su dospeli.

Američki fudbal stigao je u Kragujevac kao popularni američki proizvod i jedan od simbola Amerike, i kroz proces kreolizacije postao je važan činilac lokalnog identiteta. Posredstvom masovnih medija (mimetičkih mašina) jedan sasvim novi element postao je važan činilac kragujevačke kulture i „predmet“ oponašanja. Na primeru Barbi lutke u Meksiku vidi se kako elementi koji procesom globalizacije stignu u domaću kulturu ne moraju uvek zadržavati svoje izvorne identitete već se mogu prilagođavati domaćoj kulturi i poprimati nova značenja i oblike (MacDougall 2003). Strana roba, u ovom slučaju američki fudbal, transformisana je i prilagođena kulturi u koju je dospela. Osim vrednosti koju američki fudbal ima u okruženju gde je nastao, pridodata su mu još neka značenja koja ga čine više „kragujevačkim“. Prisvajanjem najvažnijih simbola grada, kafane „Balkan“ i vepra, stvoren je novi identitet kluba koji je je uticao na to da se ovaj sport više ne posmatra samo kao strani element već da postane važan deo identiteta Kragujevčana.

Mimetička praksa oponašanja drugih, uticala je na prilagođavanje američkog fudbala kragujevačkom lokalnom kontekstu. Isti način igre, isti stil oblačenja igrača i korišćenje elemenata koji su u Americi neizostavni deo fudbala (navijačice, himna kluba, znak, ime) pokazuju koliko su Kragujevčani osim samog sporta usvojili i jedan sasvim nov, za njih tada još uvek nepoznat način ponašanja. Medjutim, nije samo kragujevačka kulture pretrpela promene i prilagodila se novom elementu. I sam američki fudbal uključen je u proces mimeze, kroz elemente koji su mu Kragujevčani pridodali. Ovo potvrđuje činjenicu da proizvodi kada pređu u novo okruženje

ne zadržavaju samo svoje izvorne vrednosti već su kroz proces kreolizacije prilagođavaju sredini u kojoj se nalaze. Stvaranje identiteta kluba koji će obuhvatiti sve već postojeće simbole Kragujevca doveo je do toga da se američki fudbal na neki način promeni i prilagodi sredini u koju je dospelo. Ovo se može posmatrati kao proces dvostruke mimeze, odnosno menjanje stranih elemenata pod uticajem kulture u koju je proizvod dospelo, i obrnuto.

Podrugojačavanje (*alterity*) je važan činilac u procesu prilagođavanja američkog fudbala u Kragujevcu. Kako je glavni problem za prihvatanje američkog fudbala u Kragujevcu bilo njegovo američko poreklo, izuzetno je važna činjenica da je sam pojam američkog fudbala znatno promenjen. Američki fudbal u Kragujevcu je „podrugojačen“ da bi se lakše i bolje uklopio u lokalni kontekst i da bi se izbegao problem njegovog porekla. Ideja da je američki fudbal sport koji odgovara svim osobinama koje igrači i njihovi navijači smatraju poželjnim za Balkance, kao što su hrabrost, grubost i istrajnost, doprinela je tome da Kragujevčani počnu da posmatraju američki fudbal kao šansu da dokažu svoju odanost vrednostima koje se smatraju „nacionalno poželjnim“, što je znatno promenilo mišljenje svih koji su treniranje američkog fudbala smatrali „izdajničkim“ postupkom. Igrači i navijači pozivaju se na ustaljeno mišljenje o balkanskim osobinama sa ciljem da uvećaju osećaj povezanosti između američkog fudbala i Kragujevčana, odnosno Srba uopšte. Na ovaj način stvorena je slika o „srpskom američkom fudbalu“, tj. američki fudbal se doživljava kao sport koji je iako američki, ipak pravi „srpski“ sport.

Zaključak

Postoje dva glavna teorijska pristupa globalizaciji i amerikanizaciji kao jednoj od nuspojava transnacionalnog kapitalizma. Prvi polazi od pretpostavke da je širenje američkih proizvoda na lokalne kulture dovelo do homogenizacije svih društava na globalnom nivou, dok drugi polazi od ideje da širenje američkih proizvoda ne može znatno uticati na menjanje lokalnih konteksta. Drugi pristup se objašnjava nepromenljivošću lokalnih koncepata kao nezavisnih celina koje strani proizvodi bitnije ne mogu promeniti.

Procesi mimeze i podrugojačenja koji su očigledni na primeru američkog fudbala u Kragujevcu dovode do zaključka da strani elementi i kulture u koju su ovi elementni dospeli, znatno utiču jedni na druge. Ovo potvrđuje činjenicu da strani proizvodi u promenjenom okruženju poprimaju vrednosti kulture u koju su dospeli i prilagođavaju se novim potrebama. Sa druge strane neosporno je da i elementi koji su dospeli u lokalnu kulturu imaju uticaj na menjanje i izgradnju kulture u koju su dospeli.

Na ovom primeru vidi se kako strani elementi nisu nepromenljivi, i da iako je američki fudbal jedan od važnih simbola Amerike može biti izmenjen i instrumentalizovan u lokalnom kontekstu. Zbog stvaranja novog kulturnog identiteta, koji se zasniva na prihvatanju simbola grada i stvaranju ideje da su za treniranje ovog sporta potrebne osobine koje se smatraju tipično balkanskim, američki fudbal u Kragujevcu postaje jedan od konstituenata „kragujevačnosti“ odnosno kragujevačke „srpskosti“.

Iz analiziranog može se zaključiti da strani proizvodi, kada pređu u novo okruženje, dobijaju nove karakteristike koje ga povezuju sa sredinom u koju su dospeli. Ipak, značenja koja predmet dobija, nisu jednostavno ponavljanje poruke koju je proizvođač poslao, već takođe reprezentuju želje i vrednosti potrošača. Ovo je očigledno u slučajevima kada proizvodi prelaze kulturne granice i cirkulišu van kulture u kojoj su proizvedeni.

Literatura

- Taussig M. 1993. *Mimesis and alterity: A Particular History of the Senses*. London: Routledge
- Henley P. 2006. Spirit possession, power, and the absent presence of Islam: re-viewing Les maîtres fous. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, **12**: 731.
- Jackson. J. S., Andrews L. D. 1999. Between and beyond the global and the local: American Popular Sporting Culture in New Zealand. *International Review for the Sociology of Sport*, **34**: 31.
- MacDougall J. P. 2003. Transnational Commodities as Local Cultural Icons: Barbie Dolls in Mexico. *The Journal of Popular Culture*, **37**: 257.
- Melnick. J. M., Jackson J. S. 2002. Globalization American-Style and Reference Idol Selection: The Importance of Athlete Celebrity Others among New Zealand Youth. *International Review for the Sociology of Sport*, **37**: 429.
- Rollanson W. 2008. *Football and Postcolonial Subjectivity, Panapompom, Papua New Guinea*. Manchester: University of Manchester Press
- Rowe D. 2003. Sport and the Repudiation of the Global. *International Review for the Sociology of Sport*, **38**: 281.

Izvori

www.safsrbija.com [30. avgust 2008]

www.wildboards.org.rs [30. avgust 2008]

www.royalcrowns.org.yu/index.php?option=com_content&task=blog_category&id=0&Itemid=37 [30. avgust 2008]

Marija Simić

Integration of Foreign Elements into the Local Context, with the Example of an American Football Club in Kragujevac

This work illustrates the potential of a product to take the characteristics of a new environment, during the proces of globalization. The example of an American football club in Kragujevac shows how the foreign elements can get new identities and be adapted in the local contexts, through the processes of mimesis and alterity, and also in which way foreign elements affect the community they came to.

